

Abstract

Preparation for the Production of Educational Television Program

Udom Chanophat

Indicates that nowadays television steps an increasing role in education due to the decreasing price of video tape. Points out that the production of educational television program is very difficult so that preparation is very essential. Introduces the preparation when one is proposed to put on educational television program. Describes the planning for program production, regarding TV plots, participants, and script writing. Explains the methods for equipment acquisition, noting slides, films, audio tape and so on. Elaborates on journey to the TV station, and the starting of program production. Lists the problems used to be encountered by TV programmers.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเตรียมผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

อุดม จะโนภาษ*

ทุกวันนี้โทรทัศน์มีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษามากขึ้นทุกที ทั้งนี้เนื่องจากเทปโทรทัศน์มีราคาถูก และสามารถใช้ได้คล่องตัว จึงได้มีเทปโทรทัศน์ใช้กันอย่างแพร่หลายในสถานศึกษาทั่วไป

สถานศึกษาบางแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย วิทยาลัยครู ตลอดจนโรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนสามัญ ต่างก็หันมาใช้ โทรทัศน์วงจรปิด และเทปโทรทัศน์ประกอบการเรียนการสอนกันเป็นอย่างมาก

แม้แต่สถานีโทรทัศน์ ก็ได้ทำรายการเพื่อการศึกษากันเป็นอย่างมาก เช่นรายการของมหาวิทยาลัยรามคำแหง รายการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (มสธ.) และรายการที่สถานีสร้างขึ้นเองอีกเป็นอันมาก แม้คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็ได้เคยทำรายการสอนภาษาอังกฤษออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สีช่อง 3 ได้ผลคืออย่างยิ่งมาแล้ว

ทั้งนี้ก็ไม่แน่ว่าวันหนึ่งท่านเองอาจถูกทาบทามให้เป็นผู้ผลิต รายการ โทรทัศน์เพื่อการศึกษาได้

การผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา เป็นเรื่องที่ยากมากเพราะท่านจะต้องผลิตให้คนนับล้านดู และต้องให้เข้าใจด้วย ยิ่งท่านที่มีชื่อเสียงด้วยแล้ว บางท่านจะไม่ยอมออกอากาศเลย เพราะกลัวเสียชื่อ

แต่ทว่าในโลกนี้จะมีอะไรแน่นอน ทั้งๆ ที่ท่านตั้งใจ บางครั้งท่านก็ปฏิเสธไม่ได้ เช่น นายสั่ง หรือคนที่มาขอรับนั้น เป็นผู้ที่ท่านเกรงใจ

ตามธรรมดาคนที่มาหาท่านนั้น เขาก็ตั้งใจดี อยากให้ท่านที่มีความรู้ดี ได้เผยแพร่ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศ และแก่ผู้ชม รวมทั้งเป็นชื่อเสียงของสถาบันที่ท่านสังกัดอยู่ และตัวของท่านเองด้วย

*อุดม จะโนภาษ หัวหน้าฝ่ายช่าง โทรทัศน์สีช่อง 3

แต่ถ้าท่านพลาด แทนที่จะดีก็อาจเสียช้อได้ ดังนั้นการเตรียมตัวจึงเป็นเรื่องสำคัญ ที่จริงผู้ที่เป็นครู เมื่อจะสอนก็มีการเตรียมการสอนอยู่แล้ว กระผมจึงขออนุญาตไม่กล่าวในเรื่อง เนื้อหาวิชา เพียงกล่าวถึงการเตรียมตัวทั่วไปเท่านั้น

การเตรียมตัวเมื่อถูกทาบทาม

เมื่อท่านถูกทาบทามให้ออกรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาที่ขอความกรุณาอย่าเพิ่งปฏิเสธ เลยครับ เพราะผู้ที่ทำรายการอย่างนั้นน้อยมาก และรายการประเภทนี้เป็นรายการที่เป็นประโยชน์ อย่างแท้จริง และผลิตรายการคงเดียวกันก็สามารถสอนคนได้เป็นจำนวนมาก

เมื่อท่านได้รับทาบทาม ท่านควรถามข้อมูลให้ละเอียด เช่น รายการอะไร ลักษณะ ของรายการเป็นอย่างไร สนทนา หรือใช้สไลด์ ใช้เทปโทรทัศน์ประกอบ มีผู้ร่วมรายการหรือไม่ ถ้ามีมีกี่คน รายการนี้ยาวเท่าใด กลุ่มเป้าหมายคือใครบ้าง ออกอากาศเมื่อไร สถานีอะไร จะบันทึกเทปเมื่อไร จะต้องส่งบทเมื่อไร จะต้องติดต่อกับใคร หมายเลขโทรศัพท์เท่าไร และ อื่น ๆ ที่ท่านเห็นว่าจำเป็น

การวางแผนผลิตรายการ

เมื่อท่านได้รายละเอียดพอสมควร และรับผลิตแล้ว ก็ต้องมีการวางแผน ถ้ารายการ นั้นมีเป็นประจำและท่านมีเวลาพอ ก็น่าจะลองดู รายการนั้นซึ่งผู้อื่นเขาทำอยู่แล้วว่าเขาทำอย่างไร เช่นรายการของ มสธ. เขาออกอากาศอยู่แล้ว เราลองดูใหม่ว่าดีหรือไม่ ถ้าเราทำจะทำอย่างไร แก้ไขตรงไหน หรือต้องการอุปกรณ์ร่วมอย่างไรบ้าง

ต่อไปท่านลองคิดเค้าโครงเรื่อง หรือเรื่องย่อ ที่จริงถ้าเป็นละครท่านจะต้องส่งเรื่องย่อ ให้ทางสถานี เพื่อส่ง กบว. (คณะกรรมการบริหารวิทยุและโทรทัศน์) ตรวจสอบเสียก่อน ถ้า อนุมัติจึงสร้างได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการสร้างเรื่องซึ่งออกอากาศไม่ได้ แล้วจะเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เปล่า

เมื่อท่านได้เค้าโครงเรื่องแล้ว ท่านก็ต้องคิดว่าเขาใครมารวมรายการบ้าง ถ้าท่าน ออกอากาศคนเดียวก็ไม่ใครมีปัญหา แต่ถ้ามีผู้อื่นร่วมด้วย ต้องรีบติดต่อล่วงหน้าเพราะอาจเจอ ปัญหาท่านผู้นั้นไม่ว่าง หรือเดินทางไปต่างประเทศก็ได้ บางท่านที่เป็นข้าราชการจะต้องขออนุมัติ เจ้าสังกัดก่อนออกอากาศ

เมื่อได้ผู้ร่วมงานแล้ว ก็เริ่มเขียนบทโทรทัศน์ บทโทรทัศน์นั้นเขียนกันหลายแบบ แบบอังกฤษบ้าง แบบอเมริกันบ้าง แบบญี่ปุ่นบ้าง แบบเยอรมันบ้าง แต่ที่ทางสถานีชอบเห็น จะเป็นแบบไทยที่ดูง่ายดีพยายามเขียนให้ดูกำกับเขารู้เรื่องก็แล้วกัน

ตัวอย่าง เรื่อง รัตนโกสินทร์

ภาพ

เสียง

ไตเติล พระที่นั่งจักรี (เทปภาพ)

ดนตรีเพลงรัตนโกสินทร์ (จากเทป)

แล้วชื่อนักขร จากไอแพค

“รัตนโกสินทร์”

วิทยากร อจ.

จากคณะ

นาย ผู้ดำเนินรายการ

กล้องจับที่พิธีกร

สวัสดีครับท่านผู้ชม วันนี้เราขอเสนอ เรื่อง
รัตนโกสินทร์ กระผมได้เรียนเชิญ

ภาพ

เสียง

กล้องจับที่วิทยากร

อจ.

จาก มาเป็นวิทยากรในวันนี้

หรือถ้าจะเป็นรายการที่ใช้สไลด์ประกอบการบรรยาย ก็อาจเขียนง่ายๆ ว่า

ภาพ

เสียง

สไลด์หมายเลข 1 ภาพ

ดนตรีแผ่นที่ 1 เพลงรัตนโกสินทร์

กรุงรัตนโกสินทร์

สไลด์หมายเลข 2

กรุงรัตนโกสินทร์เมื่อ 200 ปีที่แล้วมา

ภาพรัตนโกสินทร์ในอดีต

.....

การเขียนนั้นไม่ใคร่จำกัดแบบเพราะผู้กำกับรายการทางวิทยุจะช่วยเหลือแล้ว แต่ขอให้
เข้าใจง่าย ๆ ก็แล้วกัน ภาษาอังกฤษเทคนิคนั้น ไม่จำเป็นต้องใส่เพราะบางครั้งก็ไม่เข้าใจกัน เช่น

เฟด เราก็เขียนว่า เฟดหายไป เขาก็เข้าใจ หรือจะให้ภาพหนึ่งหายไปอีกภาพหนึ่งเข้ามาแทนที่
เราก็เขียน ภาษาไทยว่า ดิสไซด์ เขาก็เข้าใจ

ที่จริงการเขียนบทเป็นสิ่งสำคัญเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง และไม่ใช่ง่าย ดังนั้นถ้าเราไม่ถนัด
จริง เขียนอย่างไรก็ได้ ให้เขาเข้าใจก็แล้วกัน

การหาอุปกรณ์

การทำรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา นั้น บางครั้งอาจต้องการอุปกรณ์ช่วย เช่น ภาพ
โปรสเตอร์ ภาพถ่าย แผนภูมิ สไลด์ เทปโทรทัศน์ บัตรคำ ภาพยนตร์ แผ่นเสียง เทปเสียง
สิ่งเหล่านี้เราต้องทำความเข้าใจแต่ก่อนว่า ทางสถานีหรือสถานที่ที่เราไปอัดเทปเขาใช้
กันอย่างไร ขนาดโตเท่าไร ถ้าจะเขียนโปรสเตอร์สี ก็ต้องดูด้วยว่าความเข้มของสีติดกันอย่างไร
เพราะโทรทัศน์นั้นต้องคำนึงถึงเครื่องรับขาวดำด้วย เช่นพื้นสีเหลือง อักษรสีชมพู เมื่อเป็นภาพ
ขาวดำจะดูไม่ชัด เพราะความเข้มของสีเหลือง และสีชมพูใกล้เคียงกันมาก

สไลด์ควรเป็นสไลด์สี เพราะปัจจุบัน เป็นโทรทัศน์สีเกือบทั้งหมดยกเว้นแต่ที่จำเป็น
จริง ๆ จึงใช้ภาพขาวดำ

ขนาดของสไลด์ ควรเป็น ชนิด 35 มม. ชนิดอื่นใช้ไม่ได้

กรอบสไลด์ควรถามเขาคูด้วยว่า จะต้องใช้แบบกระดาษ หรือแบบพลาสติก จะได้
ไม่ต้องไปเปลี่ยนใหม่ให้ยุ่งยาก และควรเขียนหมายเลขบนสไลด์ให้ชัดเจน

สไลด์ที่ใช้ ควรเป็นภาพในแนวนอน เพราะถ้าเป็นภาพตั้งแล้วจะเหลือที่ดำ ๆ ข้างจอ
ทั้ง 2 ข้าง เพราะจอโทรทัศน์เป็นรูป 4 เหลี่ยมผืนผ้าตามแนวนอน ถ้าถ่ายสไลด์เองควรถ่ายมาก ๆ
เพื่อเลือกเอาชิ้นที่ดีที่สุด

เทปโทรทัศน์ควรถามเขาคูก่อนว่าถ้าเราเอาเทปโทรทัศน์ไปเล่นด้วยจะได้หรือไม่ และ
ต้องการใช้ระบบไหน เช่นยูเมคติก วิเอชเอส เป็นต้น แต่เทปที่ใช้ในไทยไม่ว่าจะเป็นแบบไหน
ต้องใช้ระบบ พีเอแอลจึงจะใช้ได้

ภาพยนตร์ก็ควรถามคูกูว่าถ้าเอาไปจะใช้ได้ไหม และขนาดเท่าใด เช่น 16 มม. หรือ
35 มม. เป็นต้น เพราะถ้าไม่บอกเขา เครื่องเขาอาจไม่วาง เพราะใช้งานอื่นน้อยก็จะต้องรอเสีย
เวลามาก ส่วนภาพยนตร์ 8 มม. นั้นมีใช้กันน้อยมาก เพราะภาพไม่ใคร่ชัด

เทปเสียง ทางสถานีมักใช้เทปเสียงแบบบริล ยังไม่นิยมใช้แบบคาสเซตถ้าท่านจะเอา
เทปแบบคาสเซตไปต้องบอกเขาล่วงหน้า เพื่อให้เขาเตรียมเครื่องเล่นคาสเซตไว้ให้

อุปกรณ์ดังกล่าว กว่าจะหาได้ก็กินเวลามาก ถ้าท่านมีเองก็ดีไป ถ้าท่านไม่มีแล้วไปขอยืมเขามา ก็ต้องเตรียมการล่วงหน้าเพราะมักมีปัญหาเรื่องยืมไม่ได้ ซึ่งบางครั้งก็ต้องตัดออกจากบทไป หรือแก้บทใหม่เพราะอุปกรณ์ไม่ครบก็มี

การไปสถานีหรือที่ผลิตรายการ

เมื่อท่านเตรียมทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ถึงวันนัดที่จะไปบันทึกภาพเพราะรายการในปัจจุบันไม่มีรายการสด มักจะบันทึกภาพไว้ทั้งนั้น ก่อนไปท่านต้องแน่ใจว่าวันนั้นท่านว่างไม่มีงานอื่นทำเลย เพราะการไปบันทึกภาพนั้นไม่แน่ว่าจะเสร็จเมื่อไร

บางครั้งรายการเพียง 5 นาที ทำกันเป็นวันก็ยังไม่เสร็จก็มี ถ้าท่านมีงานอื่นทำแล้วต้องไปนั่งรอรายการแล้วท่านจะว่าวุ่นมาก มีหลายท่านที่พยายามบันทึกรายการหลายสถานีในวันเดียวกัน ผลก็คือพังทุกแห่ง แล้วท่านยังอารมณ์เสียอีกด้วย เพราะไปไม่ทันสักแห่ง

เมื่อเราแน่ใจว่าว่างแน่ ก็เตรียมการก่อนออกจากบ้าน คือออกจากบ้านก่อนเวลาประมาณไปให้ถึงสถานีก่อนเวลาอย่างน้อย ครึ่งชั่วโมง

ก่อนแต่งตัวให้เตรียมอุปกรณ์ที่จะเอาไปใช้ให้ครบ เพราะเคยมีคนลืมอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ที่บ้าน ต้องขับรถกลับมาเอา ทำให้เสียเวลา เสียสมาธิและเหนื่อยมาก จนออกอากาศไม่ได้

เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ก็อาบน้ำแต่งตัว การแต่งกายของผู้ผลิตรายการเพื่อการศึกษาควรแต่งเรียบๆ ไม่ควรให้ดูฉูดฉาด แต่ต้องให้เรียบร้อยเพื่อให้เกียรติสถานี สุภาพสตรีควรแต่งกายมิดชิด ไม่ควรแต่งแบบวับๆ แวมๆ เด็ดขาด หรือแต่งฉูดฉาดแบบฮิปปี้คาบพริกก็มิดี

เครื่องประดับที่แวววาวไม่ควรใช้ ทั้งๆ ที่ขณะนี้ทางสถานีมีกล้องที่ถ่ายภาพพวกนี้ได้ การแต่งหน้าควรแต่งเรียบๆ ไม่ฉูดฉาด

ถ้าท่าน ไปสถานีที่ให้วอร์เลสไมโครโฟน หรือไมโครโฟนที่ไม่ใช่สายท่านต้องเตรียมเครื่องแต่งกายที่สามารถซ่อนไมโครโฟนได้ เพราะถ้าเครื่องแต่งกายประเภทเบาบางกินไปเวลาติดไมโครโฟน ผ้าจะเอียงไม่สวย

การไปสถานีโทรทัศน์นั้น ควรซักซ้อมทางไปให้เข้าใจเสียก่อนเพราะบางท่านก็ไปผิดที่ เช่นไปช่อง 3 ที่เพชรบุรีตัดใหม่ แต่ความจริงเขาไปอค์เทพที่หนองแขมเป็นต้น เมื่อแน่ใจแล้วก็ไปได้

หากมีเหตุจำเป็นไปไม่ได้ เช่น บัวยุกระทันหัน หรือเกิดอุบัติเหตุจะต้องโทรศัพท์ไปแจ้งให้สถานีทราบทันที เพราะเขาจะได้ไม่รอและหาทางแก้ไขเหตุการณ์ไป เพราะการที่เขารอเรา 1 นาทีเสียค่าใช้จ่ายมากมาย ดังนั้นในตอนที่เราปรึกษาเขาจึงต้องถามหมายเลขโทรศัพท์ไว้บ้างท่านเกิดจำเป็นจะโทร. มาบอกก็ได้ เพราะไม่ทราบเบอร์ ต้องรอกันเสียเวลามาก

เมื่อไปถึงสถานีแล้วให้ติดต่อกับคนที่เชิญเรา หรือคนที่เขาให้ติดต่อทันทีเพื่อขอทราบรายละเอียด มอบสิ่งของที่เตรียมมาให้เขา ให้ตรวจสอบว่าถูกต้องหรือไม่หรือถ้าของบางอย่างสถานีทำไว้ให้ เช่น ฉาก เราก็ต้องไปตรวจดูว่าใช้ได้หรือไม่ถ้ามีอะไรไม่ถูกต้องก็แก้ไขได้ เช่น ข้อผิดพลาดเขียนใหม่ได้

การเริ่มผลิตรายการ

เมื่อตรวจสอบทุกอย่างเรียบร้อยแล้วก็ถึงตอนเริ่มผลิตรายการ อาจมีการซ้อมบ้าง ในระยะนี้จะเป็นระยะที่ตรวจสอบภาพ และเสียง ท่านต้องทดลองให้ดี และอธิบายความต้องการให้ผู้กำกับทราบ ท่านนั้นสำคัญมาก ถ้านั่งชนิดเอนตัวไปด้านหลังก็ไม่ดี ภาพไม่สวย ท่านที่ศีรษะล้าน ควรแหงนหน้าเล็กน้อย จะทำให้คุณมีผมมากขึ้น

การนั่งไม่ควรไขว่ห้างเด็ดขาด เพราะผู้ชมจะโกรธมาก ควรนั่งเรียบร้อยขาชิดกัน ไม่นั่งกางขา และไม่ควรใช้มือเกาะจังหวะ

ถ้ามีบทควรเอาบทวางไว้ในที่ ๆ มองเห็นได้ง่าย แต่กล้องถ่ายไม่เห็น

ส่วนอย่างอื่นนั้นขอให้เชื่อผู้กำกับรายการ เพราะเขารู้ดีกว่าเรา เวลาออกรายการอย่าสนทนาหรือเคาะโต๊ะ

ท่านที่ใส่สร้อยคอ อย่าให้ไวร์เลสไมโครโฟน ถูกกับสร้อยคอจะเกิดเสียงรบกวน ในระหว่างบันทึกภาพ อาจมีการผิดพลาดต้องทำใหม่หลายครั้ง หรือบางที่ผู้ร่วมรายการผิดพลาด ให้ใจเย็นอย่าโมโหตอนบันทึกภาพเป็นอันขาด มีผู้เสียชื่อเพราะความโกรธมามากแล้ว

เมื่อบันทึกภาพเสร็จถ้ามีเวลาควรขอเขาสูญเสียสักครั้งเผื่อมีอะไรผิดพลาดจะได้แก้ไข

เมื่อเสร็จแล้วตอนกลับให้รับของ ที่เราเอาไปกินอย่าลืมทิ้งไว้ เพราะของอาจปนกัน และสไลด์ต่าง ๆ นั้นเจ้าของเขาหวงมาก ถ้ายืมเขามาแล้วทำหายจะมีดี

เมื่อคุณเรียบร้อยแล้วก็จะเสร็จ แต่นักวิชาการไม่ยอมให้หมดสิ้นเพียงนั้นจะต้องดูตอน ออกอากาศอีก เพื่อจะได้เห็นว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร นอกจากนั้นก็ถามผู้อื่น หรือหาข้อมูลจาก จดหมายที่ผู้ชมตีพิมพ์เข้ามา ซึ่งบางครั้งก็ไม่ถูกต้องนัก เพราะถ้าผู้ใหญ่ ออกอากาศไปตามใคร เขาก็ว่าดี แจ๋ว แต่พอหันหลังให้ค่าเอาเลยก็มี ดังนั้นคนที่บอกเราอย่างจริงจัง จึงเป็นมิตรที่คบได้ อย่าไปโกรธเขา ค่อยๆ แก้ไขไป ต่อไปก็ดีขึ้นเอง

ปัญหาที่เคยพบ

แม้จะมีการเตรียมการอย่างดีแล้วก็ตาม การผลิตรายการมักเกิดปัญหาเสมอ เช่น

1. การจราจรติดขัด แก้ไขได้ด้วยการไปก่อนเวลา
2. เกิดอุบัติเหตุ ควรโทรไปแจ้งให้ทางสถานีทราบ
3. ลืมวันที่จะมาบันทึกภาพ ท่านที่มีงานมาก ควรจัดไว้ แล้วให้เลขาเตือน
4. ไปผิดสถานที่ แก้ได้ด้วยการถามให้แน่ใจ
5. ลืมแผนภูมิและอุปกรณ์ที่จะเอาไปใช้ แก้ได้ด้วยการ เตรียมใส่รถไว้ล่วงหน้า
6. อุปกรณ์ที่นำไปใช้กันไม่ได้ เช่นเตรียมแผ่นใสที่ใช้กับโอเวอร์เฮดโปรเจกเตอร์ ไป ซึ่งใช้ไม่ได้ เพราะแสงที่ห้องส่งจะกลบภาพหมด หรือเทปเสียงผิดแบบใช้กันไม่ได้ เป็นต้น การแก้ไขควรถามเขาให้เรียบร้อย
7. ไฟฟ้าดับ ทำให้ต้องรอเวลาเสียเวลามาก แก้ไขไม่ได้ต้องใจเย็นนั่งรอ
8. ชั๊ตช่องทางเทคนิค ซึ่งต้องรอเช่นกัน
9. ทางสถานีมีรายการอื่นที่จำเป็นกว่ามาแทรกทำให้ต้องล่าช้า แก้ไขได้โดยทำตัวให้ว่าง และใช้เวลาที่รอ เป็นเวลาเตรียมการและท้องบทไปในตัว
10. เขียนบทไม่เรียบร้อย แก้ไขได้ด้วยการอธิบายให้ผู้กำกับและผู้ร่วมรายการเข้าใจ แต่คงต้องเสียเวลาบ้าง
11. ผู้กำกับรายการไม่เข้าใจความประสงค์ แก้ไขได้ด้วยการพยายามอธิบายให้เข้าใจ ด้วยความใจเย็น
12. อุปกรณ์ที่เอาไปเช่นสไลด์ไม่เรียบร้อยต้องรอปรับปรุงใหม่
13. การเขียนชื่อ และคำสะกดผิด ต้องแก้ไขใหม่
14. การแต่งกายไม่ถูกต้อง ส่วนมากไม่มีใครกล้าเตือน จึงมักเซยเวลาออกอากาศและ มักจะถูกตำหนิหลังจากออกอากาศไปแล้ว เมื่อมีคนเตือนควรรับแก้ไข

15. ผู้ร่วมรายการ หรือพิธีกร ไม่พูดทับทวน วิธีแก้คือ ต้องรักษาอารมณ์ให้ดี แล้วพยายามแก้ไขไป หรือให้บันทึกใหม่ ถ้าเห็นว่าผิดมาก
16. ทำนึ่งไม่เรียบร้อย ควรแก้ไขโดยบันทึกใหม่
17. เสียงไม่ใกล้เคียงกัน เช่นคนหนึ่งดังมาก อีกคนหนึ่งเบามาก ทางแก้ไข คือ บันทึกใหม่และจัดเสียงให้เท่ากัน
18. ข้อมูลผิดความจริง ควรบันทึกใหม่ให้ถูกต้อง
19. การตัดต่อภาพไม่ถูกต้อง เช่นเอาสไลด์แผ่นที่ 6 ไปไว้แผ่นที่ 7 วิธีแก้ไข บันทึกใหม่
20. มีเสียงจากภายนอกมารบกวน วิธีแก้ไขบันทึกใหม่ ที่จริงเรื่องปัญหายังมีอีกมาก ยิ่งการถ่ายทำนอกสถานที่ ยิ่งยากมากปัญหาที่มากตามมาด้วย

แต่ปัญหาทุกปัญหาแก้ไขได้ด้วยความใจเย็น ถึงอย่างไรก็ตามนักผลิตรายการจะต้องใจเย็นเข้าไว้ ค่อยพูดค่อยจากัน รายการก็จะเรียบร้อย

ถึงเราจะเก่งอย่างไรก็ตาม ก็ควรฟังเสียงเจ้าหน้าที่เขาบ้าง เพราะปัญหาเกิดขึ้นได้มากมาย เช่น คนไม่พอ เครื่องมือไม่พอ รถไม่พอและอย่างอื่นอีกมากมาย

สรุปก็คือ การที่จะผลิตรายการที่ดีนั้น ต้องมีการเตรียมการที่ดี มีการวางแผน และการดำเนินการที่ดี การแก้ปัญหาก็ต้องแก้ด้วยสันติวิธีและด้วยความใจเย็น และเมื่อออกอากาศแล้ว ต้องมีการประเมินผลเพื่อเตรียมการครั้งต่อไป เมื่อจบแล้ว ความไม่ดีของรายการเราควรรับเป็นของเราและควรขอบคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ทำงานๆ ที่บางครั้งเราอาจไม่พอใจรายการต่อไปจะดีเอง

อย่างไรก็ตามที่เขียนมานี้ก็เป็นเพียงคำแนะนำบางส่วนเท่านั้น เวลาทำจริงๆ แล้วบางท่านเตรียมมากกว่านี้ก็มี หรือบางท่านก็ไม่เตรียมเลย มาถึงที่นั่งถามพิธีกรว่า จะถามเรื่องอะไรแล้วท่านก็จดคำถามไว้แล้วก็ถามกันสดๆ ตอบกันสดๆ ก็มี ดูเหมือนจะมันกว่าด้วย แต่ถ้ามีการเตรียมการที่ดีแล้ว รายการนั้นมักไม่ผิดหวัง

กระผมขอจบการเตรียมผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาไว้เพียงนี้ ขอให้ท่านผู้อ่านทุกท่านจงโชคดีในการผลิตรายการทางโทรทัศน์ด้วยเทอญ สวัสดีครับ